

Concluzia va pune în lumină ceea ce profesorul și-a fixat ca scop. În mod deosebit se cere folosirea hărții murale a Imperiului roman sau cea cu privire la migrația popoarelor. Se mai pot adăuga fragmentele pentru lectură de la paginile 213—225 din „Crestomația de texte privitoare la istoria antică”, apărută în 1961, sub redacția acad. prof. E. Condurachi (vezi mai ales textul lui Salvianus). Pe lângă aceasta la epiproiector ar putea fi înfățișate ilustrații reprezentând mozaicul care redă o villa fortificată din Africa romană la sfârșitul imperiului sau basorelieful cu zarafi sau perceptorii de impozite de la Neumagen de lângă Trier. Ne poate fi de folos și diapozitivul 28 din setul de diapozitive intitulat „Aspecte din marile campanii din istoria universală”, București, 1977, autor prof. Minodora Perovici.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

1. *Istoria Universală*, vol. II, București, 1959, p. 719—743, 737—813.
2. D. TUDOR, *Figuri de împărați romani*, vol. III, București, 1975, p. 45—86.
3. P. GRIMAL, *Civilizația romană*, vol. I, București, 1973, p. 80—86.

OCTAVIAN CRISTESCU

PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE DEZVOLTĂRII POPOARELOR DIN ASIA, AFRICA ȘI AMERICA LATINĂ ÎN PERIOADA TRECERII LA IMPERIALISM

(cls. a XII-a, cursul „Probleme fundamentale ale
istoriei lumii moderne și contemporane“)

I. Plan de idei :

1. Căi specifice de evoluție istorică

A. EFECTELE COLONIALISMULUI ÎN ASIA

— popoarele din Asia de sud și sud-est își pierd complet independența.

INDIA

- exploatare economică brutală ;
- sursă de materii prime și piață de desfacere pentru metropolă ;
- este impusă o dezvoltare unilaterală (monocultura).

CHINA

- semicolonie a marilor puteri imperialiste ;
- împărțirea teritoriului său în zone de influență în urma unor intervenții :

- a) războaiele opiumului (1) purtate de Anglia împotriva Chinei ;
- b) intervenția anglo-franceză pentru înăbușirea răscoalei taipinilor (2) ;

- c) războiul chino-japonez (3) ;
- d) intervenția marilor puteri pentru înăbușirea răscoalei boxerilor (4) ;
- economie subordonată marilor puteri imperialiste.

JAPONIA

- prin reforme înfăptuiește revoluția burgheză și devine mare putere capitalistă și expansionistă în Extremul Orient (5) ;
- „era Meiji“, era progresului (6) ;
- capătă trăsături specifice imperialismului.

B. DOMINAȚIA COLONIALĂ ÎN AFRICA

- au fost distruse civilizațiile milenare ale popoarelor prin metode barbare (7) ;
- principalele puteri coloniale : Anglia, Franța.

C. DEPENDENȚA ECONOMICĂ ȘI POLITICĂ A AMERICII LATINE DE CAPITALUL NORD-AMERICAN

- dezvoltarea economică unilaterală (monocultura) ;
- disproporția dezvoltării diferitelor regiuni ;
- existența regimurilor de dictatură care colaborează cu monopourile nord-americane, ex. în Mexic — Porfiro Diaz (8).

2. Lupta de eliberare națională

a. Obiectivele luptei : eliberare națională, formarea statelor independente.

b. Forme ale luptei : răscoala națională, ex. lupta maselor populare conduse de Emiliano Zapata (9), Francisco Villa (10).

- revoluția burghezo-democratică, ex. China (11) (1900—1913) ;
- înfăptuirea reformelor cu conținut progresist, ex. Japonia ;
- mișcarea de rezistență a popoarelor din Africa, ex. mișcarea mahdistă din Sudan (12), rezistența populației din Dahomey (13) ; rezistența republicilor burense „Transvaal“ și „Orange“ (14).

3. Concluzii

Crîncena exploatare a coloniilor din Asia, Africa, America Latină au adus profituri imense marilor puteri imperialiste : Anglia, S.U.A., Franța, Germania.

Deși secătuirea economică și jugul politic exercitat de marii monopolști în colonii au pricinuit moartea a zeci de milioane de oameni. ei se împodobeau cu titlul pompos de „civilizatori“ ai popoarelor înapoiate.

Aceste continente au devenit teritoriul de dispută între marile țări imperialiste, în lupta lor pentru împărțirea lumii.

Lupta dusă de popoarele Asiei, Africii și Americii Latine pentru o viață națională proprie este o aspirație de legitimitate istorică. Eforturile acestor țări s-au bucurat și se bucură de simpatia și solidaritatea țării noastre.

II. Comentariu istoric

1. — (1839—1842) — primul război al opiului. Prin pacea de la Nankin, guvernul chinez este silit să deschidă pentru comerțul englez cinci porturi, între care Canton și Șanghai, iar portul Hong-Kong devine principala bază militară și comercială engleză în Extremul Orient.

(1856—1860) — al doilea război al opiului anglo-franco-chinez.

2. — (1850—1864) — răscoala denumită „Tai — Pin — Tien Cuo“ („regatul ceresc al mării păcii“) condusă de Hun-Șiu Tuan. Printre cei mai buni conducători s-a distins generalul Ian-Siu-Cen. Luptau împotriva feudalității și a regimului corupt și sîngeros al dinastiei manciurune. După lupte grele, taipinii au ocupat Nankin (1853), stabilind capitala cerească a imperiului Taipin. Țăranii au confiscat proprietățile feudale. Au început să lucreze pămîntul în comun. Surplusul îl cedau statului taipin. Au declarat egalitatea femeilor cu bărbații. Statul taipin se baza pe concepția egalitaristă pe comunismul primitiv țărănesc, utopic.

Răscoala cuprinde cea mai mare parte a Chinei, transformîndu-se în război cu caracter antifeudal și antienglez.

Pentru înăbușirea răscoalei, împăratul a cerut trupe engleze și franceze. Taipinii au fost înfrinți. Au pierit 100 000 răsculați.

3. — (1894—1895) — Japonia poartă războiul împotriva Chinei. Victoria japonezilor a fost fulgerătoare. Japonia a dobîndit prin tratatul de pace de la Simonoseki (1895) influența precumpănitoare în Coreea și a ocupat ins. Formosa (Taiwanul) și insulele Pescadore plus o mare despăgubire de război.

4. — Asociația secretă I-He-Tuan „pumnul în slujba păcii și a dreptății“ a pornit această răscoală, datorită situației grele interne, agravată și de intervenția capitaliștilor străini. Fiind uciși în timpul răscoalei, în Pekin, un ambasador german și altul japonez, opt state imperialiste au intervenit cu puternice forțe armate împotriva răsculaților reprimînd sîngeros răscoala, marile puteri obligă China să plătească despăgubiri uriașe și să pună vămile și impozitul pe sare sub controlul capitaliștilor și să accepte trupe străine în Pekin. Deși înfrîntă, mișcarea a arătat intervențiștilor imperialiști puternica voință de luptă pentru libertate a poporului chinez.

5. — (1904—1905) — politica expansionistă a țarismului în Extremul Orient se ciocni de tendințele agresive ale imperialismului japonez. În februarie 1904, fără declarații de război, Japonia atacă flota rusească la Port-Arthur. Războiul aduce Rusiei înfrîngerea și o sili să încheie cu Japonia pacea de la Portsmouth (S.U.A.) în sept. 1905.

Japonia obține protectoratul asupra Coreiei și ia în stăpînire sudul insulei Sahalin și Port-Arthur.

6. — Începînd cu 1868 sînt introduse în Japonia reformele ce deschid așa-numita „era Meiji“, era progresului, care conferă Japoniei o fizionomie aparte. S-au desființat breslele, s-a acordat libertatea comerțului interior și exterior, s-a decretat egalitatea în fața legilor, s-au pus bazele industriei capitaliste, s-a introdus tehnica modernă, s-a început construcția marinei de comerț și militare, s-a introdus învățămîntul obligatoriu, s-a trimis un număr de tineri să studieze în Europa etc.

Reformele din „era meiji“ au reprezentat o formă de revoluție burgheză. Reformele au fost confirmate definitiv prin constituția imperială din 1899.

Întreaga putere politică și economică era concentrată în mîna împăratului și a clichei de mari feudali și burghezi.

Datorită acestor reforme, Japonia a evitat soarta Indiei și Chinei.

7. — Africa a fost leagăpul unor vechi civilizații : Egipt, Sahara, Imperiul Mali, Imperiul zulușilor, etc., de la care au rămas numeroase vestigii de cultură materială și de artă.

8. — După moartea președintelui Juarez, 1872, în țară a fost instaurată dictatura generalului Porfiro Diaz (președinte al Mexicului în 1877—1880 și 1884—1911) în timpul căruia s-a intensificat pătrunderea monopolurilor nord-americane în economia Mexicului. Ca urmare a ascuțirii contradicțiilor sociale în 1910—1917 a avut loc o revoluție burghezo-democratică cu caracter antifeudal și antiimperialist care a răsturnat dictatura lui Diaz.

9. — Zapata Emiliano (1877—1919), conducător al mișcării țărănești din sudul Mexicului, în timpul revoluției din 1910—1917. Înainte de izbucnirea revoluției mexicane, a organizat și a condus un detașament de „guerilleros“ împotriva dictaturii lui Porfiro Diaz. A elaborat un program revoluționar, intitulat „Planul Ajalao“ prin care revendica restituirea către țărani a pămînturilor acaparate de moșieri, exproprieră latifundiilor prin răscumpărarea parțială și confiscarea pămînturilor aparținînd dușmanilor revoluției. A fost asasinat de reacțiune.

10. — Villa Francisco, numele său adevărat Doroteo Arango (1877—1923), conducător al mișcării țărănești din nordul Mexicului, în timpul revoluției burghezo-democratice mexicane 1910—1917. A organizat și a condus o armată de partizani, luptînd împotriva regimurilor dictatoriale instaurate de P. Diaz și V. Huerta. În 1914, trupele conduse de Villa Francisco, împreună cu detașamentele de țărani în frunte cu Zapata, au ocupat pentru scurt timp capitala Mexicului. A fost ucis de contrarevoluționari.

11. — Revoluționarul Sun-Iat-Sen a format Liga națională (Tun-Min-Hui), al cărei program prevedea proclamarea republicii, o reîmpărțire drepată a pămîntului și pace în întreaga lume. Încă din 1910 sub conducerea elementelor progresiste burgheze s-a pornit în întreaga Chină o largă mișcare populară împotriva feudalității și a imperialiștilor colonialiști. În sud în 1911, revoluționarii au proclamat republica, iar președinte este ales Sun-Iat-Sen. Revoluția a avut un caracter burghezo-

democratic. În nord însă nobilimea și burghezia liberală au acaparat conducerea și, ajutate de puterile imperialiste, au instaurat în China dictatura militară a lui Iuan-Si-Oai.

Principalul rezultat al revoluției din 1911/13 a fost desființarea străvechiului imperiu chinez și proclamarea republicii. Revoluția a rămas neterminată, deoarece s-au păstrat rămășițe feudale și dependența de capitalul străin.

12. — În 1820 egiptenii ocupă Sudanul de est. Între 1885—1898 se proclamă stat independent ca urmare a răscoalei mahdiștilor împotriva egiptenilor și englezilor. Din 1899, ca urmare a intervenției anglo-egiptene, are statutul de condominiu anglo-egiptean, iar la 1 ianuarie 1956, obține independența, declarându-se republică.

13. — Francezii ocupă teritoriul între 1890—1893, pe care-l transformă în colonie, încorporată Africii Occidentale franceze. În 1958, obține statutul de republică autonomă în cadrul Comunității franceze, iar la 1 august 1960 se proclamă independentă.

14. — Burii, coloniști olandezi care s-au așezat în Africa de Sud în sec. XVI, au fondat Colonia Capului. La începutul sec. XIX, Anglia a anexat Colonia Capului. Burii s-au retras spre interiorul Africii, întemeind o nouă colonie Natal.

În 1843 când Anglia anexează Natal, ei s-au deplasat spre nord, formind „Orange” (1854) și republica „Transvaal” (1855), Anglia și-a instaurat protectoratul asupra teritoriului Orange și în aprilie 1877 anexează Transvaal la Colonia Capului. Burii s-au răsculat. Burii, care au ținut trei ani piept Marii Britanii, au stîrnit entuziasmul și admirația întregii lumi. La 31 mai 1908 la Vereeniging s-a semnat tratatul anglo-bur prin care republicile sud-africane și-au încetat existența de sine stătătoare, iar în mai 1910 prin federalizarea Coloniei Capului, Orangelui, Natalului și Transvaalului s-a constituit Uniunea Sud-Africană cu statut de dominion englez.

III. Indicații metodice

Lecția „Trecerea spre imperialism la sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. XX” la clasa a XII-a presupune tratarea următoarelor probleme:

- a. trecerea la imperialism a statelor capitaliste dezvoltate, marile centre ale lumii — S.U.A., Germania, Anglia, Frața, Japonia;
- b. stadiul de dezvoltare economico-socială a statelor din sud-estul Europei;
- c. specificul dezvoltării țărilor din Asia, America Latină și Africa.

În planul de lecție prezentat, m-am referit la ultimul punct al problemei enunțate.

Specificul dezvoltării țărilor din Asia, America Latină și Africa prezintă o importanță deosebită avînd în vedere politica partidului și statului nostru de sprijinire a luptei împotriva colonialismului și neo-colonialismului și de dezvoltare a relațiilor cu tinerele state care s-au

format pe ruinele imperiilor coloniale. Pe de altă parte după cum la baza dezvoltării sentimentului de patriotism socialist stă cunoașterea trecutului de luptă al poporului nostru, tot așa la baza sentimentului solidarității internaționale trebuie să stea cunoașterea în mai mare măsură a trecutului de luptă a popoarelor din Asia, Africa și America Latină. De aceea consider că această problemă să se predea într-o oră, ca la liceele de filologie-istorie și pentru liceele industriale și clasele de fizică-electrotehnică (programa cls. a XII-a, E.D.P., Buc., 1978, prevăzând pentru întreaga lecție o oră). Profesorii care nu vor putea planifica o oră pentru această problemă, vor alege din acest plan acele idei pe care le consideră că pot fi incluse în lecția respectivă.

Scopul lecției este acela de a scoate în evidență exploatarea exercitată de marile puteri imperialiste în teritoriile din Asia, Africa și America Latină, precum și lupta dusă de popoarele respective pentru a înlătura dominația străină. Profesorul va explica elevilor importanța studierii acestei lecții, arătând că un aspect al politicii imperialiste este agresivitatea, cu scopul de a avea noi surse de materii prime și piețe de desfacere a produselor lor industriale. Totodată se constată dorința de eliberare a popoarelor înrobite. Insistăm asupra laturii educative a lecției, scoțind în evidență sprijinul dat de mișcarea muncitorească din țara noastră, de P.C.R., de tov. Nicolae Ceaușescu luptei de eliberare națională a popoarelor din colonii. Metode pe care le putem folosi sînt : dezbateră și problematizarea.

Conform planului de idei, cunoștințele sînt sistematizate în două probleme de bază :

— Efectele colonialismului în Asia, Africa și America Latină, căi specifice de evoluție istorică.

— Lupta de eliberare națională.

Pentru a asigura un conținut științific, folosesc unele documente corespunzătoare tratării problemei enunțate. În acest scop de la începutul predării, clasa o împart în patru grupe de elevi, fiecare primind pe foi dactilografiate documente referitoare la o anumită problemă. Fiecare grup are limitat timpul de studiu la 3'—5', deci selectarea documentelor se face cu multă grijă de către profesor, alegîndu-se partea cea mai reprezentativă, astfel ca însușirea conținutului lor să fie posibilă în timpul afectat. Urmează ca elevii să desprindă concluziile la care au ajuns, în momentul cînd sînt solicitați de profesor.

Primul grup primește documente referitoare la continentul asiatic :

— „Mahatma Gandhi (1869—1948)“ în („Magazin istoric“, VI, 7, 1972, p. 44—46).

— „Cuvîntarea lui Dadabhai Naoroj la Congresul de la Amsterdam al internaționalei a II-a, august 1904“ (în culegere de texte pentru istorie universală epoca modernă, II, 1848—1918, p. 244—245).

— „Era Meiji“ (în Istoria poporului japonez, p. 93—94).

Al doilea grup primește documente referitoare la continentul african :

— „Războiul anglo-bur și opinia publică din România“ (în „Magazin istoric“, IV, 6, 1970 p. 68—73).

— „Colonizarea Africii“ (în „Europenii caută Eldorado“, p. 242—243).

— „Împărțirea și cucerirea Africii“ (în „Scurtă istorie a Africii negre“, p. 289—290).

Al treilea grup primește documente referitoare la America Latină :

— „Revoluția din Mexic 1910—1917“ (în „Tradiții de solidaritate ale mișcării muncitorești și democratice din România cu lupta de emancipare națională a popoarelor din Asia, Africa și America Latină“, p. 187).

Al patrulea grup primește documente referitoare la solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România în lupta de emancipare națională și socială a popoarelor din cele trei continente și documente referitoare la poziția P.C.R. în această problemă în zilele noastre.

— „Raport la Congresul al XII-lea al P.C.R.“, p. 113.

— „Răscoala boxerilor“ și „Despre mexicani“ (în „Tradiții de solidaritate ale mișcării muncitorești și democratice din România în lupta de emancipare națională a popoarelor din Asia, Africa și America Latină“, p. 56 ; p. 188).

Analizând situația țărilor din Asia putem formula primului grup unele întrebări probleme :

„Cum explicați dezvoltarea diferită a Japoniei de cea a Indiei și Chinei la sfârșitul secolului al XIX-lea ?“

Elevii trebuie să arate că Japonia și-a datorat saltul economic spectaculos înlăturării relațiilor feudale cu începere de la 1869, era reformelor „Meiji“, rolului conducător pe care și l-a asumat statul, al întregului proces de transformare burgheză a țării și mai ales standardului redus de viață al maselor care au pus la dispoziție capitalismului japonez mină de lucru ieftină. Tot acum avem prilejul să-i facem pe elevi să înțeleagă legea economică a dezvoltării inegale și în salturi a țărilor capitaliste încât Japonia intră în rândul celor mai dezvoltate țări capitaliste ale lumii.

O altă întrebare ce poate fi adresată elevilor.

— „Care a fost poziția burgheziei indiene față de socialiști în lupta împotriva colonialismului britanic ?“

Răspunsul : Poziția burgheziei indiene de a obține sprijinul socialiștilor în lupta împotriva dominației străine.

— „Ce a însemnat personalitatea lui Mahatma Ghendi pentru India ?

Răspuns : A fost un luptător statornic pentru pace care a antrenat în marea acțiune de eliberare a Indiei un popor de peste 300 milioane de oameni. Elevii vor sublinia dorința acestuia : „... nu doresc să fiu altceva decât un simplu muncitor, un simplu servitor al Indiei și al omenirii... cer solidaritatea lumii în această bătălie a dreptății împotriva forței“.

Referitor la continentul african putem obține tot cu ajutorul elevilor unele idei de bază, de data aceasta adresând întrebări celui de al doilea grup.

„Care au fost metodele de colonizare și efectele sale în continentul african ?” Elevii vor insista asupra mijloacelor brutale de pătrundere și distrugerea civilizațiilor milenare. Pentru America Latină insistăm asupra înlocuirii unei forme de dominații cu alta. Putem apoi adresa aceeași întrebare primelor trei grupe de elevi.

„Care au fost principalele forme ale luptei pentru independență ale popoarelor din continentele enunțate ?”

Răspunsul pe care elevii trebuie să-l dea este trecut în planul de idei. Celui de al patrulea grup i se poate adresa întrebarea :

— „Care a fost poziția mișcării muncitorești și democratice din România față de lupta dreaptă de emancipare națională și socială a popoarelor ?”

— „Care este poziția P.C.R. în această problemă ?”

Elevii trebuie să arate că solidaritatea este o constantă a politicii românilor din cele mai vechi timpuri și în prezent. Caracteristic este lupta împotriva oricărei dominații coloniale și neocolonialiste.

Concluziile le obținem cu ajutorul elevilor și le notăm pe tablă. În lecție se vor folosi materiale ajutătoare.

— „Harta politică a lumii”.

La retroproiector putem folosi harta mărită a fiecărui continent care prezintă expansiunea capitalistă pentru a avea o imagine mai clară a expansiunii coloniale.

Ne mai putem confecționa o planșă intitulată :

„Cronologie generală comparată în Africa, Asia și America Latină la sfârșitul sec.XIX-lea — începutul sec. XX” pentru a privi în ansamblu evenimentele ce se petrec concomitent pe cele trei continente.

Latura educativă o realizăm în mod deosebit când prezentăm poziția mișcării muncitorești și democratice din România față de lupta de emancipare și poziția actuală a partidului și statului nostru, personal a tov. Nicolae Ceaușescu de combativitate împotriva dominației imperia-
liste de deplină egalitate în drepturi.

IV. INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 144—148.

— Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de al XII-lea congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1979, p. 110—119.

— Jouis C. D. Joos, *Scurtă istorie a Africii negre*, Editura politică, București, 1966, p. 197—198 ; 289—325 ; 333—363.

— Raymondo Luraghi, *Europenii caută Eldorado*, Editura politică, București, 1971, p. 156—182 ; 184—202 ; 242—262.

— Goro Hani, *Istoria poporului japonez*, Editura politică, București, 1964, p. 93—94.

— Constantin Botoran, Gheorghe Unc, *Tradiții de solidaritate ale mișcării muncitorești și democratice din România cu lupta de emancipare națională a*

popoarelor din Asia, Africa, și America Latină. Editura politică, București, 1977, p. 44—58 ; 163—170.

— Camil Mureșan, Elek Csetri, *Culegere de texte pentru istorie universală epoca modernă, II. 1848—1918*. Editura didactică și pedagogică, București, 1974, p. 244—245 ; 247—249 ; 249—251.

— Andrei Bantaș, *Scurtă istorie a Chinei*, Editura tineretului, București, 1959, p. 212—238 ; 253—260 ; 275—286 ; 289—292 ; 293—317.

— Andrei Silard, *Mahatma Gandhi (1869—1948)*, în „Magazin istoric“, VI, 7, 1972, p. 44—46.

— Gheorghe Unc, *Războiul anglo-bur și opinia publică din România*, în „Magazin istoric“, IV, 6, 1970, p. 68—73.

POLIXENIA POPESCU